

UN VAS ANTROPOMORF DE TIP STOICANI-ALDENI DE LA SUCEVENI (GALAȚI)

de ANTON NIȚU

În ultimele săpături în așezarea de tip Stoicani-Aldeni de la Suceveni (Galați) s-a descoperit încă un vas antropomorf (fig. 1) ¹ din grupa vaselor de mici dimensiuni descoperite în primele săpături, de tip *pithoi* cu corpul ovoid și cu două perechi de torți verticale etajate asimetric, de tradiție Criș (fig. 2/1-2) ².

Vasul este confecționat din pastă poroasă arsă cărămiziu și cu suprafața mată. Forma, cu gât scurt și gura oblică, reproduce profilul primului *pithos* antropomorf, dar asimetria profilului părții anterioare și posterioare este aproape imperceptibilă. Torțile etajate păstrează distanțarea inegală, cele superioare fiind mai depărtate decât cele inferioare. Ambele exemplare aparțin categoriei *vaselor cu atribute antropomorfe* și reproduc *profilul steatopig* al acestui tip de vas din ceramica Criș, unde este generat prin imitarea „vaselor cu corpul antropomorf” derivate direct din figurinele *steatopige* ale plasticii Criș ³.

Primul exemplar de la Suceveni (fig. 2/1) nu prezintă nici un decor, accentuarea profilului *steatopig* definind suficient caracterul antropomorf, ca pe vasele similare ale ceramicii Criș. Totuși, *pithosul* de formă obișnuită poate fi decorat cu benzi oblice, delimitate prin contur adâncit și dispuse pe părțile laterale, unind torțile superioare și inferioare corespundente, și pe partea posterioară (fig. 2/2).

Al doilea exemplar (fig. 1) prezintă un decor incizat cu linii subțiri, diversificat în raport cu tectonica vasului. Gâtul este separat printr-o linie orizontală și decorat cu un șir de găurele sub gura vasului, care are astfel două zone decorative. Pe partea posterioară, mai arcuită, de fapt corespunzătoare părții dorsale a vasului antropomorf, două volute desfășurate de la stînga la dreapta ocupă spațiul dintre torțile inferioare și cele superioare. Torțile sînt decorate cu o grupă de trei linii divergente și cu capetele barate prin incizii scurte, prelungită apoi sub formă de bandă verti-

1 Muzeul din Galați.

2 I. T. Dragomir, *Aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, în *Danubius*, IV, 1970, p. 36, fig. 9/3-4; A. Nițu, *Vase antropomorfe ale ceramicii Stoicani-Aldeni din Sudul Moldovei*, în *Cerc. Ist.*, II, 1971, p. 79, fig. 3/2; 4/1-2.

3 I. Kutzian, *The Kőrös Culture*, în *Diss Pann. Ser. II*, 23, Budapesta, 1944, pl. XII/10; XIII/5, 7-8; XLIII/1-6; A. Nițu, în *Cerc. Ist.*, II, 1971, p. 77, fig. 1/1, 3.

cală acoperită cu un zigzag pînă la baza corpului. Spațiile libere, toată partea anterioară între torțile superioare depărtate și porțiunea superioară a părții posterioare deasupra torților inferioare apropiate, sînt decorate

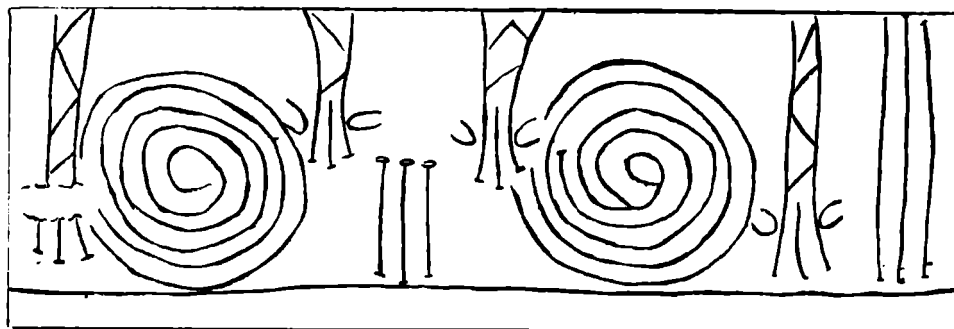
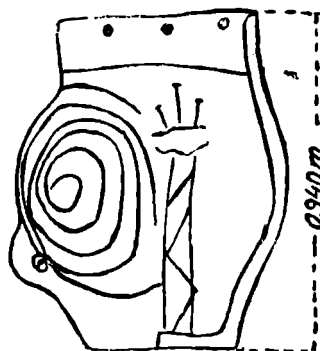

Fig. 1. — Pithos antropomorf miniatural de tip Stoicani-Aldeni de la Suceveni (Galați).

cu o bandă verticală, lungă sau scurtă, formată din trei linii barate la ambele capete și prelungită pînă la linia orizontală a gîtului. Astfel, cele două părți ale vasului sînt decorate cu o grupă de trei benzi verticale, lungi și paralele pe partea anterioară, sau scurte și dispuse în triunghi pe partea posterioară.

Cele două volute dispuse pe curbura părții posterioare și parțial pe părțile laterale formează decorul obișnuit în regiunea gluteală pe figurinele feminine din plastica Stoicani-Aldeni, cu centrul volutelor pe mijlocul feselor și cu traseul desfășurat în benzi arcuite pe fața posterioară a coapselor⁴. Benzile incizate, care leagă torțile suprapuse sau sînt unite în unghi pe partea posterioară, constituie decorul pithosului de formă obișnuită (fig. 2/2). Identitatea pithosului antropomorf al ceramicii Stoicani-Aldeni cu acela al ceramicii Criș și derivația pithosului antropomorfizat

4 I. T. Dragomir, *Aspectul cultural Stoicani-Aldeni în lumina săpăturilor de la Lișcoteanca, Băneasa și Suceveni*, în *Mem Antiq*, II, 1970, p. 34, fig. 10/1, 3.

În cadrul ceramicii și plasticii Criș ar fi suficiente pentru explicarea decorului incizat pe pithosul antropomorf de la Suceveni, prin transpunerea directă a decorului caracteristic figurintelor din plastica Stoicani-Aldeni și prin combinarea lui cu decorul pithosurilor obișnuite.

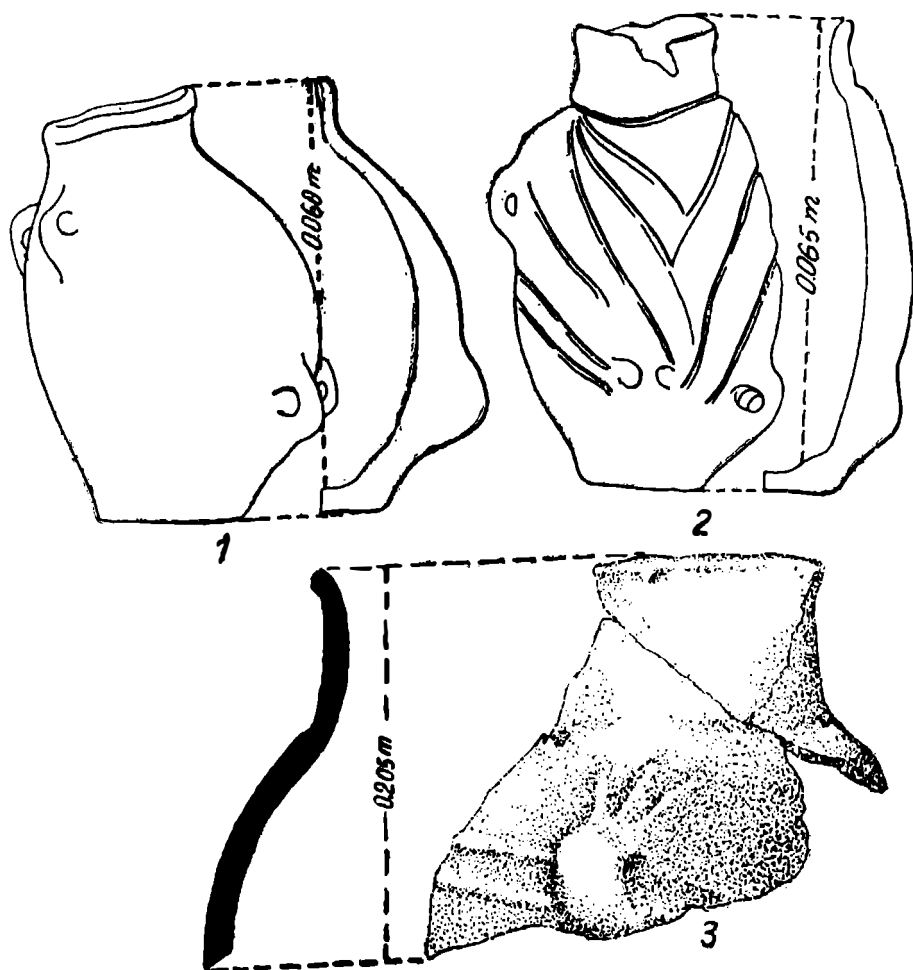

Fig. 2. — Pithosuri antropomorfe (1, 3) și obișnuite (2) de tip Stoicani-Aldeni: 1-2, Suceveni; 3, Dodești (Bîrlad).

Dispunerea volutelor în spațiul dintre cele două perechi de torți inferioare și superioare a determinat înlocuirea benzilor oblice dintre torțile suprapuse prin benzi verticale dispuse în dreptul fiecărei torți și a benzilor unghiulare de pe partea posterioară printr-o bandă verticală dispusă deasupra torților inferioare (fig. 1; 2/2). Mai mult, introducerea volutelor de pe figurine ca decor pe partea posterioară, deci dorsală, a vasului

se explică suficient prin necesitatea accentuării caracterului antropomorf din cauza profilului steatopig atenuat față de pithosul antropomorf fără decor geometric (fig. 1 ; 2/1).

Sînt însă alte detalii ale decorului incizat, care arată că procesul genezei acestui pithos antropomorf s-a produs altfel. Decorarea părții anterioare cu o bandă liniară și a torților cu o grupă de trei linii cu capetele barate și prelungite de pe toată pe peretele vasului aplică procedee întâlnite în tehnica inciziei sau a nervurilor în relief pe celălalt tip de pithos antropomorfizat al ceramicii Stoicani-Aldeni, de dimensiuni mijlocii, cu corpul amforoid, gîtul scurt și *torțile superioare digitate*, ca niște brațe sprijinite pe umărul vasului, la Suceveni și Dodești (fig. 3) ⁵.

Pe exemplarul de la Dodești (fig. 3), benzile laterale în diagonală, care unesc torțile suprapuse corespondente, sînt conturate prin nervuri, cea superioară formînd un unghi deasupra torților inferioare, pe partea posterioară a vasului. Exemplarul similar de la Suceveni ⁶ are benzile oblice incizate și completate pe partea anterioară prin benzi cu capetele spiraliforme, iar pe partea posterioară cu benzi trilineare arcuite și prelungite de la torțile inferioare pînă la gura vasului. Un pithos amforoid, de mari dimensiuni și cu gît înalt, de la Dodești păstrează, ca un detaliu prețios, una din torțile superioare, completată pe peretele vasului cu o triplă digitație în formă de nervuri prevăzute cu pastile terminale (fig. 2/3) ⁷, care transpun decorativ digitația torților superioare a pithosurilor antropomorfe (fig. 3).

Decorul plastic sau incizat al acestor trei vase antropomorfe explică logic detaliile decorului geometric al pithosului miniatural (fig. 1). Grupele de trei linii divergente și cu capetele barate transpun în incizie nervurile cu pastile de pe pithosul fragmentar de la Dodești (fig. 2/3), dar nu sînt limitate la torțile superioare, ci decorează și torțile inferioare. Dispoziția triunghiulară a celor trei benzi pe partea posterioară se inspiră din motivul unghiular în relief, care unește torțile inferioare de pithosul mijlociu de la Dodești (fig. 1 ; 3). Benzile liniare dintre torțile superioare și de deasupra torților inferioare repetă benzile spiralice incizate pentru decorarea părților anterioară și posterioară pe pithosul mijlociu de la Suceveni. Aceste două benzi mediane au o dispoziție verticală din cauza benzilor verticale de pe cele patru torți, iar bararea liniilor la capete repetă prin simetrie benzile digitate de pe torți, ca unitate stilistică și decorativă.

Transpunerea digitației modelate în relief, ca detalii morfologice reale la capătul de sus al torților superioare pe pithosurile antropomorfe, în tehnica inciziei, sub formă de grupe trilineare care decorează corpul torților, și repetarea acestui decor și pe torțile inferioare atenuiază caracterul antropomorf al pithosului miniatural în funcție de „profilul steatopig” și de decorul cu volute al părții posterioare. Însă, această

5 A. Nițu, în Cerc. Ist., II, 1971, p. 80, fig. 5.

6 I. T. Dragomir, în Danubius, IV, 1970, p. 36, fig. 9/2.

7 A. Nițu, în Cerc. Ist., II, 1971, p. 80, fig. 6/4.

reducere a „torților digitate“ la o funcție strict decorativă s-a făcut numai prin contaminarea celor două tipuri de pithosuri antropomorfe.

Atunci rămâne și o altă posibilitate pentru adoptarea decorului cu volute pe partea posterioară a acestui pithos. În adevăr, ceramica Stoi-

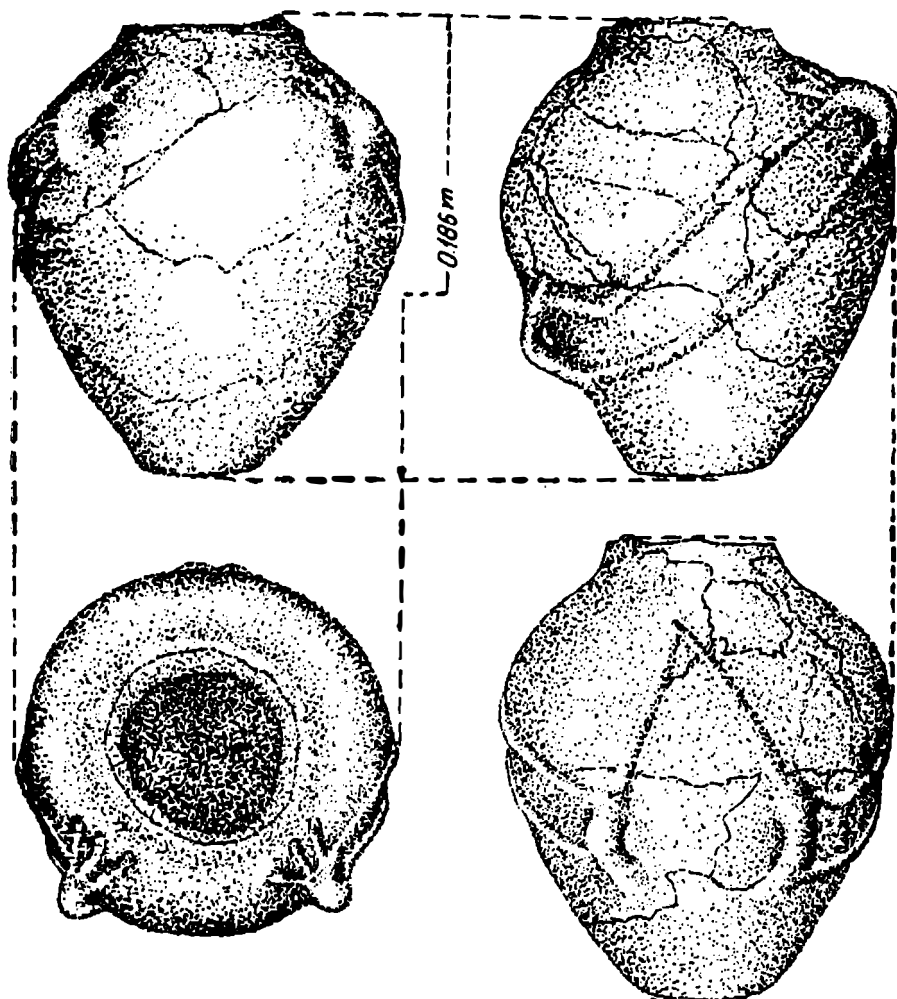

Fig. 3. — Pithos antropomorf de tip Stoicani-Aldeni de la Dodești.

cani-Aldeni prezintă și alte forme antropomorfizate, vasele *piriforme* sau *amforele* de la Dodești, care modelează *partea inferioară a imaginii feminine*, regiunea ingvinală și gluteală și coapsele terminate cu laba picioarelor (fig. 4)⁸. Coapsele au fața anterioară și laterală decorate cu benzi oblice separate printr-o linie adâncită și dispuse simetric în evantai de o parte și de alta a liniei despărțitoare a coapselor (fig. 4/1, 3), iar fața pos-

terioară decorată cu o bandă înfășurată în volută cu centrul pe mijlocul feselor (fig. 4/2). Deci, adaptarea morfologiei corpului uman și a decorului adîncit după modelul figurinelor feminine din plastica Stoicani-Aldeni a fost realizată de acest tip de vase antropomorfe, care a servit la rîndul lui ca model pentru pithosul miniatural de la Suceveni.

Tocmai pentru că acest pithos aparține tipului de vase antropomorfizate prin profilul steatopig al siluetei, dar mai atenuat decît la exemplarele nedecorate (fig. 2/1), adoptarea volutelor ca decor al „regiunii gluteale” suplinește atenuarea asimetriei formei vasului prin profilul mai puțin arcuit al părții posterioare.

Pithosul antropomorf miniatural de la Suceveni a realizat, prin profilul asimetric al formei și funcția organică a decorului incizat, *sinteza tuturor tipurilor cunoscute de vase antropomorfe ale ceramicii Stoicani-Aldeni*. Ele aparțin categoriei „vaselor cu atribute antropomorfe” ale ceramicii protocucuteniene, integrată ca una din componentele complexului ceramicii Stoicani-Aldeni. Pithosul miniatural cu decor geometric (fig. 1) aparține tipului de vas antropomorfizat prin modelarea steatopigă a siluetei corpului feminin (fig. 2/1), după cum vasele piriforme antropomorfizate modelează partea inferioară a corpului feminin (fig. 4) și ambele tipuri se apropie de categoria „vaselor în forma corpului uman”, derivată direct din figurinele plasticii. De aceea pithosul cu profil steatopig adoptă decorul cu volute caracteristic deopotrivă figurinelor feminine și vaselor antropomorfe. Tipul de pithos antropomorfizat numai prin modelarea torților ca niște brațe digitate (fig. 3) aplică un procedeu simplu și străvechi pe ceramica neolitică, întîlnit deopotrivă pe ceramica dunăreană⁹ și pe ceramica anatoliană Hacilar VI¹⁰.

Crearea acestei categorii de vase antropomorfe reprezintă un fenomen general în ceramica culturilor neo-eneolitice carpatobalcanice și comportă procedee diferite pentru modelarea și adaptarea morfologiei corpului uman la formele ceramicii, după modelul oferit de figurinele feminine ale plasticii. La rîndul lor, figurinele antropomorfe au adaptat la morfologia corpului feminin decorul geometric și simbolic al ornamentației ceramicii. Volutele de pe figurinele plasticii Gumelnița și Cucuteni sau zigzagul de pe figurinele plasticii Vinča provin din decorul general al ceramicii acestor culturi.

Vasele antropomorfizate adoptă și decorul organic al figurinelor din plastică, dar totodată păstrează direct și decorul geometric după modelul ceramicii. Cele mai vechi vase antropomorfe, acelea ale ceramicii Hacilar I cu deosebire, reproduc decorul în zigzag, atît de complicat al ceramicii pictate¹¹. Ca vas de tradiție Criș, pithosul cu torți etajate, obișnuit sau antropomorfizat, păstrează și în cadrul ceramicii celorlalte culturi predilecția pentru decorul în zigzag caracteristic ceramicii Criș. Pe

8 *Ibidem*, p. 81 urm., fig. 7-10.

9 H. Müller-Karpe, *Handbuch der Vorgeschichte*, II, *Jungsteinzelt*, München, 1968, pl. 199/D; A. Nițu, în *Cerc. Ist.*, II, 1971, p. 81, fig. 2/3.

10 J. Mellaart, *Excavations at Hacilar*, 1-2, Edinburgh, 1970, p. 106, fig. 56/4 și pl. LIV/1.

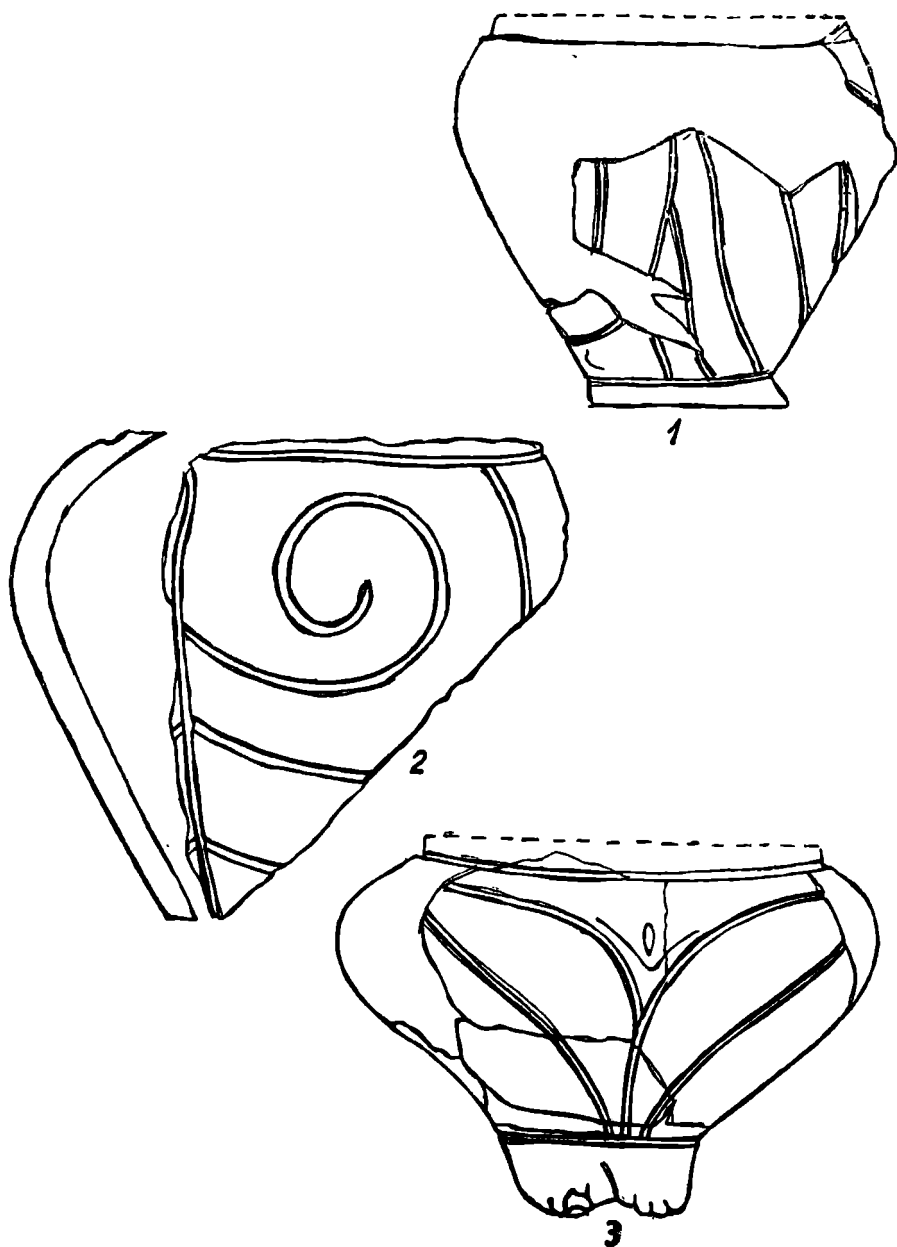

Fig. 4. — Vase piriforme antropomorfe de tip Stoiceni-Aideni de la Dodești.

pithosul obișnuit al ceramicii liniare dunărene, din cauza torților etajate simetric pe aceeași parte a vasului, benzile în zigzag se încrucișează pentru a uni torțile suprapuse, realizând astfel două zigzaguri întretăiate ¹². Pe pithosurile ceramicii Stoicani-Aldeni, din cauza poziției asimetrice a torților pe două din părțile vasului, traseul benzii zigzagului unește normal torțile superioare și inferioare (fig. 2/2; 3), adaptarea decorului în zig-zag la tectonica torților urmînd procedeul general al ornamentației ceramicii, banda zigzagului desfășurîndu-se între proeminențele obișnuite.

Pe pithosul steatopig cu decor geometric de la Suceveni, volutele intercalate între torțile inferioare și superioare înlocuiesc de fapt benzile oblice ale zigzagului, iar torțile sînt atașate de benzile verticale, decorate cu o linie în zigzag și prelungite pînă la baza peretelui (fig. 1). Aceste benzi suplînesc decorul în zigzag, dar au altă origine. Forme diferite de vase protocuteniene în ceramica Stoicani-Aldeni au, după tradiția decorului adîncit al ceramicii Precucuteni III, partea inferioară a corpului decorată cu benzi verticale, numai două diametral opuse sau mai multe în jurul fundului. Un vas bitronconic de dimensiuni mici prezintă ca decor incizat numai aceste două benzi verticale diametral opuse, decorate cu o linie în zigzag și prelungite de la fund pînă la umăr ¹³. Deci pe pithosul miniatural de la Suceveni, prin dispariția benzilor oblice ale zigzagului, torțile decorate inițial numai cu grupa de linii digitate sînt racordate la decorul cu benzi verticale obișnuit în zona inferioară a corpului vaselor și anume la un decor cu patru benzi adaptate la tectonica torților, adică prelungite inegal de la fund pînă la cele două perechi de torți inferioare și superioare.

Caracterul compozit al decorului geometric pe pithosul miniatural de la Suceveni exprimă geneza vaselor antropomorfizate, prin contaminarea reciprocă a celor două modele decorative realizate în cele două planuri de creație, ceramice și plastice, și totodată sinteza tipurilor de vase antropomorfizate ale ceramicii Stoicani-Aldeni.

Adaptarea procedeelor modelării formelor și ale decorării lor după modelul plasticii și al ceramicii pe cele două categorii de vase antropomorfe comportă o tipologie articulată fin și riguros, care va fi continuată și pe categoria „vaselor cu decor antropomorf”. Aplicarea decorului antropomorf pe vasele diverse ale ceramicii urmează temele plastice, rotunde sau în relief, continuate de temele incizate sau pictate, diversificate pe categoriile și formele ceramice, avînd funcții tectonice și decorative sau numai decorative, înlocuind tipuri corespondente de torți și proeminențe sau decorînd suprafața vaselor, figurine întregi sau reduse servînd ca apucături și imagini umane incizate sau pictate între torți sau în zona torților, dar toate lăsînd totuși libertatea temelor de conținut ale reprezentărilor conceptuale, imagini chincite sau în picioare, adorante sau dansînd, în poziție facială sau dorsală, etc.

11 *Ibidem*, p. 180-81, fig. 249/1 și pl. CLXXVI.

12 H. Müller-Karpe, *Handbuch*, II, 226/24; A. Nițu, în *Cerc. Ist.*, II, 1971, p. 78, fig. 2/1.

13 Descoperit întîmplător la Surdulești. Colecția Prof. Ghenuță Coman din Murgeni. Comunicat prin amabilitate de I. T. Dragomir.

Reprezentările antropomorfe plastice apar pe pithosurile ceramicii Criș și au fost transmise pe ceramica culturilor ulterioare, liniară, Vinča, Gumelnița sau Cucuteni, rămânând uneori legate chiar de categoria ceramicii poroase și de tipurile de *pithoi* de tradiție Criș, ca în ceramica cucuteniană până în fazele Cucuteni A2—A3.

Un vas de dimensiuni mici de la Suceveni, cu profil de pithos ovoid prevăzut cu gît, dar pierzînd torțile etajate, este decorat cu o imagine chin-cită în relief, în tehnica nervurilor crestate obișnuite pe ceramica Criș și Vinča-Turdaș¹⁴. Astfel, evoluția completă a pithosului de tradiție Criș în cadrul ceramicii Stoicani-Aldeni și în funcție de componenta ceramicii protocucuteniene trece de la categoriile vaselor antropomorfe la categoria vaselor cu decor antropomorf.

UN VASE ANTHROPOMORPHE DE TYPE STOICANI—ALDENI DE SUCEVENI (GALAȚI)

Résumé

Un nouveau pithos (fig. 1) de tradition Criș dans la céramique du faciès Stoicani—Aldeni, découvert à Suceveni (Galați), appartient au groupe des *pithoi* de petites dimensions du type ovoïde à quatre anses étagées asymétriquement (fig. 2/2) et anthropomorphisé par le profil *stéatopyge* (fig. 2/1). De plus, il est couvert d'un décor géométrique à incisions fines.

Son profil asymétrique est presque imperceptible, mais accentué par le décor à volutes de la partie postérieure, d'après le modèle des vases piriformes anthropomorphisés (fig. 4).

Les quatre anses sont décorées de trois lignes divergentes au bout barré, transposant en incision la *digitation des anses supérieures* du type amforoïde, de dimensions moyenne ou grande, du pithos anthropomorphisé seulement par les bras (fig. 2/3); 3). Mais, cette *digitation* décorative en incision est appliquée aussi aux anses inférieures, pour accentuer le type *stéatopyge* du pithos anthropomorphisé.

Les bandes obliques qui unissent en zigzag les anses superposées (fig. 2/2; 3) étant remplacées par les volutes, les anses sont rattachées aux quatre bandes verticales à zigzag décorant habituellement la partie inférieure des vases Stoicani—Aldeni.

Le pithos anthropomorphe miniature de Suceveni réalise, par sa forme et son décor composite, la *synthèse* de tous les types connus des vases anthropomorphisés de la céramique Stoicani—Aldeni.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig. 1. — Pithos anthropomorphe miniature de type Stoicani—Aldeni de Suceveni (Galați).
Fig. 2. — Pithoi anthropomorphes (1, 3) et de forme habituelle (2) de type Stoicani—Aldeni : 1-2, Suceveni ; 3, Dodești (Birlad).
Fig. 3. — Pithos anthropomorphe de type Stoicani—Aldeni de Dodești.
Fig. 4. — Vases piriformes anthropomorphes de type Stoicani—Aldeni de Dodești.

14 Comunicat prin amabilitate de I. T. Dragomir.